

sobotna
prilogaobtožen
je
predsednik ZDA

San Clemente, Kalifornija, poletna Bela hiša, konec minulega tedna. Medtem, ko njegov minister za zunanje zadeve, neumorni doktor Henry Kissinger, najvarnejši požar na Sredozemlju po lanski vojni, ureja in preureja stanje na Cipru in v Grčiji, krpa odnose na vzhodnem krilu Atlantskega pakta, preživlja sedemindeseti predsednik Združenih držav Amerike, Richard Milhous Nixon, lenobne potniške dni ob golfu in plavanju kot da se ga bližajoča bitka za »impeachment« ne tiče. General Alexander Haig, načelnik njegovega štaba: »Predsednika izid ne skrbi. To je očitno po njegovem vsakdanjem razpoloženju...«

Kaj konec koncev pa že je ta »afera Watergate«, je dejal malo prej v pogovoru z enim svojih najbolj pripravljenih branilcev, ukrajinskim beguncem, rabijem Baruchom Korffom. (Korff: »Kako že pravijo? Eder peče palačinke, mora razbiti jajca, ne?«) v primerjavi s drugimi škandali v politični zgodovini Združenih držav? Ko bi ne bilo pristranskega liberalnega tiska, bi bila »mehurček«, ki bi se naglo razbil. Kajti »Nixon je največji predsednik dvajsetega stoletja,« sporoča Korff. Končal je vojno v Vietnamu, pripeljal fante domov, ustavil hladno vojno, pomiril Ruse, se poravnal s Kitajci, sprijateljil skregane Evropejce, preprečil veliko eksplozijo na Blisknem vzhodu... Univerze so spet mirne, v vseh mestnih getih ne gori več. Vsega so krivi tisk, radio, televizija, predvsem politični evnuhi.

Uspehov v zunanji politiki nihče ne zanika, a ne brez pridržkov. Vojna v Vietnamu je končana? Mar niso bila ravno Ellsbergova razkritja v pentagonskih načrtih pred dvema leti eden od zametkov afere Watergate? Fante pripeljal domov, med njimi čez tristo tisoč težkih invalidov, da o drugih posledicah ne govorimo. Obisk v Moskvi, ki naj bi podprl podoba Nizona kot ustvarjalnega svetovnega državnika, je dočim bolj uspeh, Evropski odnosi? Negotovi. Gospodarske težave, energetska kriza, spor v Atlantskem paktu (glej Ciper) jih lahko spet razrahlja.

Toda, naj bodo dogajanja po svetu še tako burna in uspehi Nizona v »vztrajajoči diplomaciji« kljub pridržkom očitni, pogled in to zaskrbljen pogled Američana, ki mu je bil svet onstran oceana emerja tuj in nerazumljiv, je obrnjen na domače prizorišče. Inflacija v ZDA postaja kriza, ki začenja ogrožati stabilnost družbe. »Milijoni ljudi upravičeno sodijo, da jih gospodarstvo goljufa za plačilo trdega dela in určevanje,« piše komentator v Newsweeku. Vlada niha med kontrolo cen in prostim tržiščem, med ugodnimi in teškimi kreditnimi pogoji med proračunskim spodbujanjem in krčenjem; noben ukrep ne obvelja. Temelj ameriške družbe, srednji sloj, se sprašuje, če tako bistveno načet sistem lahko obstane. Zaupanje v sposobnost Nizonove vlade, obvladati skokovito inflacijo in zastajajočo proizvodnjo naglo usiha.

Vsega tega naj bi bili krivi »politični evnuhi, propadajoči establishment z vzhodne obale, zasidran na Wall Streetu, petdeset let državotvorni element federacije, obremenjen z vietnamskim planom, s programi CIA in tako naprej, ki je s financiranjem obeh velikih strank, republikanske in demokratične, vzdrževal v deželi politično ravnovesje in ustaljeni red. Eden znakov tega razpada naj bi bil tudi strahoviti poraz demokratov leta 1972, ko je Nixon premagal McGovern, afera Watergate in zahteva po

obtožbi predsednika pa strankarski manever demokratov, da se dokopljejo do oblasti. Temu vladajočemu sloju Richard Nixon vsekakor ne pripada, pa tudi vseh podedovanih grehov ni kriv, predvsem ne poglavitnega.

Tvorci ameriške ustave, »očetje ustanovitelja« iz leta 1787, so zgradili ustavni red Združenih držav na strogi delitvi in ravnovesju moči treh stebrov oblasti: zakonodaje (Kongresa), izvršne (predsednika) in sodne. Ta red se je v zadnjih petdesetih letih, po veliki krizi tridesetih let, zaradi posebnih okoliščin v zadnji vojni, predvsem pa v obdobju hladne vojne razrahljal, teža moči se je prevesila v nesorazmerno oblast predsedniku. V obliku, da je izvršna oblast izrinila zakonodajno in sodno do nevedrje ne stopnje, da je načeto ravnovesje upravljanja in da so morda usodno izpodkopani posvečeni temelji ameriškega ustavnega reda, je bistvo spora.

To je proces, ki se je začel z Rooseveltom in se stopnjeval od Trumana prek Eisenhowerja, Kennedyja, Johnsona do Nizona, pa vendar pri nobenem njegovih predhodnikov do takega spopada, ki ga je doslej ustavna zgodovina ZDA doživela le enkrat, ni prišlo. Primer Andrewa Johnsona, Lincolnovega naslednika, ki je bil leta 1868 obtožen po četrtem odstavku drugega člena ustave (določilo o impeachmentu), v ta okvir ne sodi. Sedemnajsti predsednik, dedič težkih posledic državljanske vojne, se je kot demokrat spopadel s skrajno pristranskim republikanskim senatom, ker je odpustil nelojalnega in z nasprotniki povezanega državnega sekretarja za obrambo Edwinu Stantonu. S tem je po sodbi senata prekršil zakon o imenovanju (Tenure of Office Act), sprejel leto dni prej, po katerem predsednik nima pravice odpustiti funkcionarjev, potrjenih od Kongresa. Postopek obtožbe (impeachment) zaradi kršenja zakonitosti je sikel do konca, toda Johnson je bil z enim glasom več oproščen. »Dokazno gradivo je bilo tako pomanjkljivo, da bi moral biti oproščen pred katerikoli poštenim in nepristranskim sodiščem celo za hujšo obtožbo,« sodi njegov življenjski pisec.

Republikanski poslanec Hamilton Fish Jun., član pravosodnega odbora predstavnškega doma, ki je minulo soboto s 27 glasovi proti 11 (21 demokratov in 6 republikancev) proti 11 republikancev) izglasoval prvi člen obtožnice za impeachment Richarda Nizona, sodi, da je naloga odbora »obvarovati ustavo (predsedstvo republike) s preskusom ustreznosti sedanjega mandatarja ob merilih, ki jih zahteva ustava.« Tu je bil Richard Nixon pretehtan in obdolžen, da je »deloval v nasprotju z dolžnostmi predsednika in zoper koristi ustave vladavine, na veliko škodo pravice in zakonov in zoper očitne koristi ljudstva Združenih držav. Zaradi takega ravnanja zasluži Richard Nixon obtožbo (impeachment) in odstranitev s svojega mesta.« Ker je s prikrivanjem zadeve Watergate, čeprav mu ustava nalaga varovati zakonitosti, »preprečeval, otežkočal in zaviral pravosodje« in »osebno ter s pomočjo podrejenih zapleten v dejanja in sestavljanje načrtov za zgoraj omenjeno ovrzanje pravosodja.«

Richard Nixon, sedanjí mandatar, po mnenju pravosodnega odbora ni bil kos preskusu ob merilih ustave. Washington, DC, Bela hiša, ponedeljek, 29. julija. General Alexander Haig, načelnik predsednikovega štaba: »Predsednik Nixon se je vr-

nil iz Kalifornije v Washington, da bi osebno vodil svojo obrambo zoper namero predstavnškega doma, da sproži proti njemu postopek za odpoklic... Predsednik je samozavesten in se bo branil zoper trojni udarec: sklep pravosodnega odbora, ki je že izglasoval sklep za začetek postopka, razsodbo vrhovnega sodišča, da mora izročiti trakove (64 v zvezi z zadevo Watergate, pa tudi zoper napade tiska na njegovo osebnost.

Razsodba vrhovnega sodišča pomeni hud udarec predsedniku in hkrati veliko zmago sodne oblasti nad izvršno, predvsem pa ima daljnosežne politične pomen. Posebni tožilec Jaworski je zahteval izročitev trakov za dopolnitev dokaznega gradiva zoper sesterico obdolžencev, ki so prikrivali sodišču vatergatski vlom (proces se bo začel 9. septembra), predsednikov odvetnik Saint Clair pa se je branil izročiti trakove, češ, da nobeno sodišče ni pristojno za predsednika razen senata — v primeru impeachmenta.

Vrhovno sodišče je soglasno ovrglo odvetnikovo teorijo, o trojni delitvi oblasti, po kateri posebni tožilec, imenovan od pravosodnega ministra, ki je spet imenovan od predsednika, ne more tožiti svojega predstojnika, šefa izvršne oblasti, predsednika republike. »Teoretično je docela možno, da pravosodni minister ukine pooblastila posebnega tožila. Vendar tega ni storil in dokler ne ukrene, je vrhovni šef izvršne oblasti podvržen pooblastitvi tožila.« Ne le, da je vrhovno sodišče s svojo zgodovinsko razsodbo 24. julija uvedlo ugled sodstva, tretje opore ustave, če bi se predsednik njegovi razsodbi uprl, bi sam sprožil postopek za impeachment. Predsednik se je razsodbi uklonil, ker »trdno veruje v zakonitost.«

Predsednikov odvetnik Saint Clair je pohitel z obvestilom, da bo priprava trakov za sodišče trajala »precej časa«. Presledek bi bilo mogoče izkoristiti za pritisk na pravosodni odbor, naj počaka na dodatno gradivo, preden izoblikuje obtožnico. Dejansko so v petek, 26. julija, republikanski pristaši Nizona protestirali zoper vposplošne obtožbe in zahtevali vključitev konkretnih podatkov. Iz štirinastdesetih trakov? Predsednik odbora Peter Rodino je ponudbo — odklonil, a da bi bilo zahtevi po jasni objektivni obtožnici zadoščeno, je bila v soboto podkrepjena s petdesetimi specifičnimi dokazi zoper Nizonovo ravnanje.

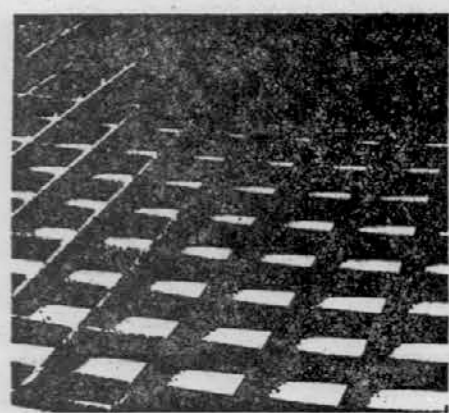
To in pa glasovanje liberalnih demokratov, treh južnih demokratov in šestih republikancev za obtožnico — oziroma njen prvi člen, ki so mu te dni sledili drugi — je najbrž odločilno spremenilo položaj. Če so Nizonovi pristaši upali na blok južnih demokratov in republikancev, se je up izjalovil, tako kot najbrž tožbe, da je »impeachment« strankarska mahinacija demokratov. Postopek je mogoče še zadržati — Nixon je v Washingtonu, da bi se boril zoper trojni udarec — ne pa ustaviti. 15. avgusta bo o obtožnici razpravljal plenarni predstavnški doma; računajo, da bo potrjena z večino od 60 do 80 glasov.

Kako bo razsodil senat, kljub večini demokratov, ni gotovo. Toda po sedmih mesecih razprav in zasliševanj je pred Američani hladno, odurno dejstvo, da je njihov predsednik obtožen hudih zločinov in prestopkov.

Jaka Stular

„Hej, glajte ptička!... Ne tega

poštni predal 29

Odmevi na:

Resnica o katastrofi Blejskega jezera

Delo, 11. maja, 1. in 15. junija
in 13. julija

Na moja opozorila, ki sem jih v Delu od 15. junija objavil glede blejskega jezera (gnitje naj bi bilo v jezuru življenjska nevarnost; jezero leta 1933 baje sploh ni obstajalo), prikrivanja dejstva (kije je 30.000 kg H₂S koliko onesnažuje jezero z mineraliziranjem? itd) in ponarjanja podatkov o sanaciji (globina kisika), je magister znanosti F. Molnar 13. julija odgovoril tako, da je k vsemu svojemu kaosu dodal vrsto novih ponaredkov in limnoloških zmot, ne da bi stare poskusil opravičiti ali pa se jim odreči. Če bi šlo za zmedo zgolj njegovih osebnih znanstvenih nazorov, bi mu človek svetoval kak limnološki priročnik, ker pa se na njegove in blejske zabode sploh tehnično in finančno opira neki projekt, ki požira milijarde narodnega imetja, dalje, ker pomeni nedopustno nasilje nad blejsko naravo, kakršno so Avstrijci za Vrbsko jezero že iz turističnih ozirov izrecno prepovedali, in pa ker je blejska »znanost« grd madež na naši nacionalni kulturi, sem dolžan opozoriti tudi na najnovejšo blejske zmot, čeprav zaradi dopustne odsotnosti nekoliko kasno.

All je virus blejske bolezni res odkrit?

Splošno znano dejstvo, da je Blejsko jezero leta 1933 zbolelo, magister znanosti Molnar se vedno taji in mi očita, da »pozabljam povedati, zakaj ravno tega leta in iz kakšnih verovkov«.

Splošna teorija o teh Molnarjevih vprašanjih je napisana in v rokah naše univerze. Blejski magister si jo lahko tudi pri meni ogleda.

Tov. Molnar mi očita, da imam patološko cvetenje jezera napak za »posledico usodnega leta 1933 oziroma posrečenežih spekulacij z Radovno«. Neki domaćin mu je namreč povedal, da je jezero cutilo že leta 1918 in se nekajkrat pozneje.

Ne tega ne onega, kar mi tovariš Molnar tu zameri, nisem jaz nikoli zapisal. Magistra je zapeljalo, ker ne loči čisto dveh različnih stvari: postopno slabšanje stanja svetovnih jezer v našem stoletju in akutne krize, karakterizirane kot nenaden zlom starega, zdravega biološkega ravnovesja, do kakršnega je prišlo v Blejskem jezeru leta 1933. Zgodnejše cvetenje in še neki drugi pojavi so to krizo le napovedovali. Prav tako ni dotok iz Radovne noben vzrok krize, jo pa, z nenejnim cvetenjem in gnitjem, razpihuje. Magister Molnar prihaja s presenetljivo novico, da je na Bledu sedaj on odkril prvi virus čudne jezerske bolezni. Ko so gradili blejsko kanalizacijo, so zanj vzel vzhodnemu jezerskem bazenu šest majhnih studečkov z dragoceno kisikom. Za nadomestilo so pozneje sanitarci dovedli jezeru umetni dotok iz Radovne. »Tovariš Pirkovič naj ugotovi, kakšna naj bi bila razlika med naravnimi dotoki in njihovim nadomestkom iz Radovne,« vprašuje magister Molnar.

Razlika je tako bistvena, da zadeva naravnost vprašanje znanstvene in lažne limnologije.

Začetki obolenja Blejskega jezera so brez dvoma starejši od kanalizacije. Segajo pač v ista desetletja prejšnjega stoletja, v katera tuji limnologi precej soglasno datirajo začetek enakih obolenj poljskih, ruskih, alpskih in drugih svetovnih jezer, katerim niso vzeli nobenih dotokov pa imajo natančno iste diagnoze kot Blejsko. Poglejmo torej, kaj je narobe z Molnarjevimi virusi!

Obolelo jezero proizvajalo več kisika, kot zdravo; nesreča je le v tem, da se jim kisik seli iz globin, kjer izginja, v vrhnje plasti (epilimnif), kjer se kopiči čez mero, da izpušča v zrak in odteka v jezero. V globini pa se pojavlja grenčina (monimolimnif) z gnilo, strupeno, težko in mrzlo nesnago, ki se razraža. Ta grenčina, virusega, odpira sveže jezerske dotoke proti površju, kjer njihov kisik ni potreben. Dokaz: Kadar po remontu elektrarne v Mostah zapro zavornice o jezu, ne more močeno izbeži pritok Save v očistični zbiralni bazen preprečiti nastanka in rasti novega monimolimnija, ki vedno zopet odrine sveži pretok Save na površje, kjer s svojim kisikom brez moči drsi po nepremični, težki in strupeni gmoči gnile vode. Skratka, jezerska bole-

zen razorožuje dotoke in tudi blejske, pred čemer na Bledu zatiska oči. Če pa savaški pretok s svojimi 25.000 sek. litri vode ne premakne sorazmerno majhno grenčico v kotanji rečnega korita, kaj naj bi opravilo borih, deset litrov sušene snovi, ki sto hektarjev obsegaajo grenčico Blejskega jezera? Skratka, Molnarjev virus blejske bolezni je samo neka nova utopija, nov izmišljen vzrok blejske bolezni, kakršni imajo v Molnarjem pisanju nalogo, zavijati poraženo brodovje v umetno mglo odvratanja pozornosti od resničnih problemov.

Umetni dotok iz Radovne ni nadomestek za (zgubljene) naravne studence

Cisto drugače je z umetnim dotokom iz Radovne, ki ni nikak nadomestek niti za naravne niti za zgubljene studence, ker s svojim silovitim obirganjem vode lokalno ruši večno in nujno strukturo jezera, njeno naravno plastotestno anatomijo namreč. To pa ustvarja popolnoma nove probleme, hujše od starih. S tal stalno dolga blato in mu z mineraliziranjem dodaja novega, ki uničuje ribam skrg (mnogičini pogin rib v kalni Savi) in dohoti škodljivo površinske cvetenje, kar je prišlo do polnega izraza lani prvič celo sredi turistične sezone. To mešanje vode pa pokopuje rastlinsko planktonsko letino (pridelek hrane za živalske vrste) iz vrhnjih plasti v temne globine, kjer pridelek naplo odmirja in zapada gnitju z dodatno porabo velikih količin kisika. To pa pomeni slabšanje bolezni. Limnologija, o kateri noče tovariš Molnar ničesar slišati, izrecno opozarja, da mešanje naravnih vodnih slojev peha jezero nenehno v krizo, lahko pa tudi na rob zadušitve (razen v času pomladnih in jesenskih navpičnih termičnih tokov, ko na jezerski površinski nrtvja še ne raste letina). Mogoče bo blejski magister znanosti in njegov sanacijski kolektiv sedaj lahko do-umel, zakaj imenoma njihov dotok iz Radovne in nedopustno nasilje nad jezerom in brutalen vlivskejski pos-eg v živ organizem jezera.

O grešnem kozlu in resničnih krivih

Seveda prav tako ni res, da bi se ment problem nepomembni. Tudi tu je blejski magister žrtve lastne nevednosti, da ne loči dveh: naravno obolenje jezera brez urbanih in civilizacijskih vplivov (podoba tega dogajanja se nam ohranja jasno v zahodnem jezerskem bazenu) ter škodljive vplive človekove prisotnosti, ki v obalnem pasu in v vzhodnem bazenu prekrivajo naravni razvoj. Od čiste teorije pa je treba ločiti praktično sanacijo, ki ima za objavo kvarne vplive naravne in človekove, običajno iz zdravila. Ne gre pa, da bi pred dogajanjem v zahodnem bazenu kratko in malo vtikali glavo v pesek, kot dela blejski magister znanosti.

Prav tako je treba zavržati Molnarjevo ponovno pozivanje na boj proti faktorjem, kot je rakotvorni benzpiren, preden jih je v jezuru sploh odkril ali pa so za jezersko moč samociščenja neopredmetni. Ne smemo vendar pozabiti da prenese vsak hektar umetnega ribnika odplake dveh tisočev prebivalcev na svojih bregovih (ing. M. Janežič). Blejsko jezero pa meri 144 hektarjev. Samo dogana dejstva nas smejo usmerjati v praktično delo in nas varovati pred zabudami blejskega tipa.

Sem spada tudi izsiljevanje težkih milijonov za blejsko kanalizacijo, preden so sanitarci sploh raziskali, ali se res in kaj se iz zastarele kanalizacije preceja skozi očiščevalne bazene ploščasti v jezero. Kanalizacija je že dolgo izvlečen kozel, na

Foto: Joco Zlatar

Preskrba mest z živilni ne more usmerjati le prosti trg. To spoznanje se je že tako okrepilo, da ne potrebuje posebnih utemeljitev. Razprave se sučejo o tem, kaj storiti, da bi se izboljšala organizacija preskrbe. To je bilo tudi glavno vprašanje na zadnji seji stalne konference mest Jugoslavije. Kako naj sodelujejo družbeno politični organi občin in mest in kakšne ukrepe naj pripravijo v sodelovanju z vsemi zainteresiranimi za izboljšanje preskrbe na svojih območjih?

Po predlogu zveznega sekretariata za tržišče in cene naj bi organizirana preskrba mest z kmetijsko-živilskimi proizvodi zajela kruh, meso, mleko, povrtnine in sadje. Tržnice na veliko, ki so jih zgradili v nekaterih mestih, naj bi služile predvsem za izboljšanje preskrbe. Izpopolniti bi bilo treba koncept preskrbovalne organizacije posebnega družbenega pomena. Direkcija za rezerve živil pa ima posebno vlogo pri financiranju gradnje skladišč in hladilnic ter pravočasnem posredovanju na trgu s svojimi zalogi, oziroma odkupom presežkov.

Froučili naj bi možnosti za osnovne službe, kot pripravo bilance proizvodnje in porabe, nadzorovanje poslovanja organizacij posebnega družbenega pomena, pripravo študijskih raziskovanj, družbenih dogovorov, samoupravnih sporazumov in pogodb, ki bodo omogočali in zagotavljali boljše preskrbo, povezovanje območij, ki živila pridelujejo, s tistimi, ki jih potrebujejo, oblikovanje cen in odgovornosti za uresničitev posameznih nalog.

Froučiti bi bilo treba vlogo širših družbeno političnih skupnosti pri preskrbi mest in zagotavljanju enakih pogojev dela proizvodnim in preskrbovalnim organizacijam na raznih območjih, da bi se enotnost trga povsem uveljavila.

Med proizvajalcem in v isti osebi porabnikom je preveč posrednikov, ki zvečujejo življenjske stroške. To je treba proučevati in odpravljati bolj organizirano. Proizvodnje in trgovino bo treba videti v enoten krog. Njeno povezovanje pa naj ne omejuje le na delitev dohodka — pomembna naloga je tudi preskrba trga. Ta naloga pa ni lahka, zato leži velika odgovornost tudi na skupščinah mest in občin.

Zvezni sekretariat za tržišče in cene predlaga tudi nekaj sistemskih rešitev. V okviru razprav o preskrbi mest bi se bilo treba dogovoriti o sistemu družbenih skladov, s katerimi bi zagotavljali stabilnejšo kmetijsko proizvodnjo, o sistemu družbenih intervencij za redno preskrbo mest, o takem sistemu trga, ki bi zagotavljal prodajo vseh kmetijsko-živilskih proizvodov, o sistemu posvetovanj o založenosti trga, pri katerih bi sodelovali zastopniki stalne konference mest, gospodarske zbornice, stalne konference krajevne skupnosti in družina ter zvezni sekretariat za tržišče in cene. Vzporedna posvetovanja naj bi bila tudi po republikah in pokrajinah. Ustrezno mesto naj bi dobili tudi sveti porabnikov.

Trg se odprta pridelovalcem

Take so zamisli in predlogi zveznega sekretariata za tržišče in cene. Kaj je bilo že storjenega in kaj se pripravlja, pa so povedali zastopniki nekaterih mestnih skupščin.

V LJUBLJANI so uresnili program preskrbe s kruhom in mlekom. Slabša je preskrba s sadjem in povrtninami. V mestu so tri večja trgovska podjetja, ki skrbijo za to: Mercator, Emona in Sadje-zelenjava. Imajo 40 specializiranih prodajal, vseh specializiranih prodajal pa je 790. Pribivalci pa se oskrbujejo tudi iz drugih virov. Na živilskih trgih se proda okoli 30 odstotkov vsega sadja in povrtnin.

Trgovina še ni dovolj povezana med seboj niti s pridelovalci, zato izbira sadja in povrtnin ni zadovoljiva, cene pa so visoke. Pripravlja se samoupravno povezovanje. Letos bodo dobili študijo o izboljšanju preskrbe v mestu, katere nosilci so Ljubljanski živilski trg, Ljubljanske mlekarne, Emona, Mercator in Sadje-zelenjava. Kmalu bodo ustanovili tudi

komite družbenega kmetijstva, živilske industrije, trgovine in gostinstva ter porabnikov, ki bo vsklajeval akcije za izboljšanje preskrbe v mestu.

Pripravljajo ustanovitev veletržnice, ki naj bi bila preskrbovalna organizacija posebnega družbenega pomena, da bi lažje opravljala naloge pri organiziranju proizvodnje in prodaje. Bo temeljna organizacija združenega dela, v katero se bodo vključili Ljubljanski živilski trg. Ustanoviteljev bo več. Poleg trgovskih organizacij in živilske industrije so lahko tudi kmetijske organizacije iz vse Jugoslavije, ki imajo namen prodajati svoje pridelke v Ljubljani. Veletržnica bo potem glavni nosilec preskrbe mesta in širše okolice.

Okoliški mali pridelovalci povrtnin in sadja bodo sicer še naprej prodajali svoje pridelke na živilskih trgih. Organizirana preskrba pa bo zagotavljala enotnejše cene, ki se zdaj na raznih krajih mesta še močno razlikujejo.

V SUBOTICI so se kmetijske organizacije in živilska industrija povezale v dva velika kmetijsko-živilska kombinata. Prvi združuje pridelovanje poljščin in povrtnin, drugi živinorejo in mesno industrijo. Združile so se tudi štiri trgovske organizacije. Pri njih bodo uredili center za preskrbo porabnikov z živili.

Kreditna banka v Subotici proučuje sistem kreditiranja vseh delovnih organizacij, ki sodelujejo od pridelovanja do posredovanja živil porabnikom. Občinski organi se dogovarjajo z banko o kreditiranju nakupa ozimnice. Menijo, da bi porabniki lahko zbirali denar za ozimnico tudi umapraj in viagali v banko, ki bi jim ob nakupu dodala manjkajoči del v obliki kredita. Vložena sredstva bi se seveda obrestovala.

V Subotici opozarjajo tudi na previdnost pri preskrbi z ozimnico. Lanská akcija je pokazala poleg koristne tudi negativno stran. Pravijo, da je bila pregreta, ker je povzročila viš, da je povpraševanje veliko večje od ponudbe. Tako je vzlic dogovarjanju priševala k zvišanju cen.

Pripravljajo družbeni dogovor, ki bo urejal vsa vprašanja o preskrbi z živili. Po podpisu dogovora bodo izvolili občinski svet porabnikov.

Proizvajalec in potrošnik

Preskrba mest z živilni

Razprave in načrti za boljše založenost

V SUBOTICI so se kmetijske organizacije in živilska industrija povezale v dva velika kmetijsko-živilska kombinata. Prvi združuje pridelovanje poljščin in povrtnin, drugi živinorejo in mesno industrijo. Združile so se tudi štiri trgovske organizacije. Pri njih bodo uredili center za preskrbo porabnikov z živili.

Kreditna banka v Subotici proučuje sistem kreditiranja vseh delovnih organizacij, ki sodelujejo od pridelovanja do posredovanja živil porabnikom. Občinski organi se dogovarjajo z banko o kreditiranju nakupa ozimnice. Menijo, da bi porabniki lahko zbirali denar za ozimnico tudi umapraj in viagali v banko, ki bi jim ob nakupu dodala manjkajoči del v obliki kredita. Vložena sredstva bi se seveda obrestovala.

V Subotici opozarjajo tudi na previdnost pri preskrbi z ozimnico. Lanská akcija je pokazala poleg koristne tudi negativno stran. Pravijo, da je bila pregreta, ker je povzročila viš, da je povpraševanje veliko večje od ponudbe. Tako je vzlic dogovarjanju priševala k zvišanju cen.

Pripravljajo družbeni dogovor, ki bo urejal vsa vprašanja o preskrbi z živili. Po podpisu dogovora bodo izvolili občinski svet porabnikov.

V ZRENJANINU niso bili še nobeno leto zadovoljni s preskrbo z živilni, čeprav so sredi bogatega pridelovalnega območja. Pridelovanje ni bilo dovolj načrtno, ker se je ravnalo po trenutnih razmerah na trgu. Poraba povrtnin pa ni ustrezala zdravi prehrani.

Nekateri zasebni pridelovalci so se specializirali, niso pa našli mesta na živilskem trgu v Zrenjaninu. Pridelke so prodajali priložnostno po raznih mestih po vsej državi.

Načrtovanje bodo okrepili s pogodbenim pridelovanjem in prodajo. Vključila naj bi se tudi predelava, ki

ima precejšnje zmogljivosti. Le tako bodo lahko že v začetku leta vedeli, koliko potrebujejo in koliko naj pridelajo. Pogodbe naj bi sklenili tudi kupci iz drugih krajev. Oni pa bodo sklenili pogodbe v Makedoniji, Dalmaciji in drugod za take povrtine in sadje, ki pri njih ne uspeva ali ne dovolj zgođaj.

Za tako organizacijo bo skrbela specializirana tržnica, ki jo bodo ustanovili na pobudo občinske skupščine in drugih organov. To bo preskrbovala organizacija posebnega družbenega pomena. Usmerjala bo ves promet sadja in povrtnin na veliko in drobno, imela pa bo tudi potrebna skladišča in hladilnice. Pri načrtovanju sodelujejo tudi krajevne skupnosti zunaj mesta, ki lahko vplivajo predvsem na pridelovalce, da bi bile zamisli uresničene že letos.

Občinska skup

Kadri in družba

Orodje za analizo in ustvarjanje

Prihodnje leto bo organiziran podiplomski študij marksizma

Februarja prihodnjega leta bo pri marksističnem centru CK ZKS — tako je načrtovano — stekel podiplomski študij marksizma. Kot piše glede tega v razvojnem programu marksističnega centra, je namen študija oblikovati visokokvalificirane marksistične teoretične kadre za potrebe pedagoškega dela na področju višjega in visokega šolstva, za potrebe raziskovalnega dela v raziskovalnih zavodih in enotah ter za potrebe družbenopolitičnih organizacij in publicistike.

Služatelji podiplomskega študija marksizma, je nadalje zapisano v omenjenem dokumentu, bodo diplomanti družboslovnih fakultet in visokih šol ter uveljavljeni družbenopolitični delavci.

Naj povemo, da podajamo te in ne mara se prihodnje navedbe iz razvojnega programa marksističnega centra, ki zadevajo podiplomski študij marksizma v prvi vrsti orientacijsko. Zakaj četrti redna seja sveta marksističnega centra, ki je posebno pozornost posvetila prav temu vprašanju, je z graditeljskimi predlogi, tečno razpravo že pokazala, da bo potrebno študijski program oziroma, vsebinsko zgradbo študija še dograditi.

Zvone Dragan, podpredsednik izvršnega sveta skupščine SRS je, na primer, na seji sveta predlagal, naj bi podiplomski študij marksizma dajal naši družbi tudi kadre, ki bi jih potrebovali skupščinski organi, pa kadre za potrebe uprave v najširšem pomenu in tako tudi strokovnjake, ki bi vsemu, delali v zavodu za plan, če smo konkretni. »Da ne bi imeli v tej ustanovi samo ozkih ekonomistov, je komentiral Zvone Dragan.

Razširiti namembnost pa kajpada obenem pomeni, kot je še rekel Zvone Dragan, tudi razširiti financiranje in sofinanciranje podiplomske študijske ustanove. Vprašanje pa je že v neposredni zvezi z nalogo, da je treba tako podiplomski študij marksizma kot vsi drugi izobraževalni dejavnosti, ki se že odvija ali se še bo pri marksističnem centru CK ZKS, vključiti v redni, celovit izobraževalni sistem. Tak sklep so sprejeli tudi na seji izvršnega komiteja predsedstva CK ZKS.

Najprej predavatelji

Glede tega je predsednik sveta marksističnega centra in predsednik predstava SRS Sergej Kraigher zelo kategorično dejal, da bo treba vključiti dejavnosti marksističnega centra v redni vzgojno izobraževalni sistem doseči z vsemi spremljajočimi rešitvami do konca leta. Pomeni, da bo treba dotlej sprejeti zadnje pravne akte, pa prostorske rešitve in doseči financiranje kot velja za vse druge institucije.

O kadrih, ki jih bo dajal prihodnji podiplomski študij marksizma pa velja zapisati še tole: lahko rečemo, da so bili vsi člani sveta marksističnega centra, izrecno ali neizrecno, mnenja, da se v tem trenutku kot prvenstvena naloga je kaže solanje predavateljev, ki bodo postali nosilci marksistične vzgoje in izobraževanja na naših fakultetah, visokih in višjih šolah, akademijah itd. Ta naloga je še toliko bolj podčrtana zato, ker v našem visokem in višjem šolstvu, če gledamo nanj kot na celoto, marksistično izobraževanje sploh ne poteka zadovoljivo, na kar so opozorili tudi člani sveta.

Svet marksističnega centra je ne kako skladno s predlogi o razširitvi namembnosti, razširil tudi merila za pridobitev pravice slušatelja podiplomskega študija pri marksističnem centru, da se tako izreče. Član CK ZKS, prof. akad. Boris Zihnerl, ki bo na podiplomskem študiju predaval zgodovino marksizma, je dejal: »Na podiplomskem študiju marksizma naj bi prihajali diplomirani ljudje iz različnih fakultet.« Po tem takem ne le z družboslovnih. Nek drug član sveta je omenil zaprtost posameznih strok na univerzi. Zato pa naj bi prav iz programa podiplomskega študija marksizma pri marksističnem centru »dihalas odprst.

Omeniti je treba, da so člani sveta marksističnega centra preudarjali tudi

o tem, kakšne sposobnosti mora podiplomski študij marksizma razviti v slušatelju, kako bo oblikovan ta kader (v splošnem pomenu), za kak konkretno bo usposobljen. Frano Šali, član izvršnega komiteja predsedstva CK ZKS je o tej pomembni stvari na primer rekel: »Podiplomski študij marksizma mora zagotoviti predvsem ustvarjalni, kritični pristop k marksizmu kot praksi in kot teoriji. Pri tem bi morala biti dosežena maksimalna globina in kritični odnos do prakse z uporabo marksizma.

O na seji sveta izraženem zanimivem mnenju, da bi naj podiplomski študij marksizma dajal slušateljem zlasti kulturo mišljenja, kulturo abstraktnega mišljenja, ki jo študent najde predvsem tam, kjer je to mišljenje najbolj razvito, pri Heglu in pri Marxu (»tisti, ki predela dva dela Kapitala, si pridobi kulturo mišljenja«), je Frano Šali dejal: »Kulturo mišljenja moramo dajati mladi generaciji v dobi njenega izobraževanja. Na podiplomskem nivoju pa mora biti študij usmerjen k uporabi marksistične metode. Usposabljanje mora, da bomo lahko s to metodo analizirali določene segmente družbene prakse, obenem pa s njeno ustvarjalno uporabo ustvarjali socializem.«

Temu študijskemu cilju bo kajpada morala biti prilagojena tudi literatura, iz katere bodo med študijem zajemali slušatelji. O literaturi so člani sveta marksističnega centra precej natančno razpravljali. Dveletni podiplomski študij marksizma bo sicer, kot je zdaj predlagano, obsegel naslednjih pet predmetov: zgodovina marksizma, marksistična filozofija, politična ekonomija, teorija in praksa samoupravljanja in marksistična metodologija.

Marx, Engels, toda tudi naši

Problem pa je seveda, kaj vse ponuditi kot študijsko literaturo, da bo podiplomski študent lahko to snov v dveh letih preštudiral in jo obvladal.

O literaturi je predsednik sveta in predsednik predstava SRS Sergej Kraigher med drugim menil, da se mora literatura seveda naslanjati na originalna dela Marxa, Engelsa in Lenina, da pa mora zaobseči originalna dela vseh teoretikov v Sloveniji in Jugoslaviji, kjer se marksizem praktično preizkuša.

V razpravi je bilo o tem vprašanje na primer še rečeno, da je v globalni programski zasnovi podiplomskega študija ekonomsko jedro marksistične misli še premalo navzoče, »da je treba v programski zasnovi,« kot se je konkretno izrekel o tem Zvone Dragan, jugoslovansko marksistično misel v celoti zastaviti širše.

V zvezi z literaturo pa to konkretno pomeni, da bi morali njen izbor razširiti na dela Edvarda Kardelja, Borisa Kidriča (»sploh bi veljalo oživiti njuno ekonomsko misel«, pa dr. Vladimir Bakarič, dr. Pečurlija in tako dalje.

Kritično o meščanski teoriji

Na seji sveta marksističnega centra se je izob

Pridobite novega naročnika na DELO da si zagotovite lep o darilo!

Delo ima 72.000 naročnikov. Vsak dan pa ga v kioskih prodamo še 21.000 izvodov. To je malodane 100.000 rednih kupcev Dela. Naših bralcev je seveda trikrat toliko. Vsi vi nas torej poznate! Zato nas boste tem lažje priporočili svojim prijateljem. Povabite jih, naj postanejo naročniki Dela! Za vaš trud vas čaka lepa nagrada. Izberite si jo iz naslednjega seznama:

GORDON BROOK SHEPHERD
POSLEDNJI HABSBURŽAN*
230 strani, platno

Knjiga o Karlu I. je v zelo zanimivo in priljudno pripovedovanje prelita zgodovina o poslednjem Habsburžanu.

DUSAN DOLINAR
DOLGE NOCI POTOVANJE V DAN*
310 strani, platno

V knjigi je slovenski publicist in novinar s vse zavzetostjo in velikim zanimanjem skusil prodreti pod površje običajnih predstav o življenju v ZDA.

OLIMPIJSKE IGRE 72
400 strani, platno

To je reprezentativno opremljeno dokumentarno delo o XI. zimskih olimpijskih igrah v Sapporu in XX. olimpijskih igrah v Münchnu, ki bo vsakemu prijatelju športa in knjig ohranilo olimpijske igre 1972 v trajnem in prijetnem spominu.

DR FRIEDRICH BURKHARDT
ZDRAVA SPOLNOST, ZDRAV ZAKON*
200 strani, platno

Knjiga nemškega zdravnika Burkhardta je plod številnih izkušenj, ki na konkretnih primerih preprosto dokazuje, da je zdravo spolno življenje pogoj za srečen zakon. To je poučno in obvezno branje za siehernega moškega in ženskega.

ANTON INGOLIC
ONDULO MOJ ČINI FANT
270 strani, platno

Ta Ingolicev roman je pretrpetljiva ljubezenska in človeška tragedija iz današnjih dni, ko nasna naspelja še vedno ovirajo in celo osemstoletno skladno sožitje med ljudmi različnih barv.

STEFAN HEYM
ZADEVA GLASENAPP
372 strani, pol platno

Roman o samomoru nemškega poročnika v Pragi in o represalijah, ki sledijo tej smrti.

DANTE ALIGHIERI
VICE
300 strani, platno

Del Bošanske komedije, ene največjih umetnin svetovnega slovstva, s katero šeli pesnik spriljani svet prinese spet na pot dobrote in resnice.

MIRA MIHELIC
MAVRICA NAD MESTOM
264 strani, pol usnje

Samostojna zgodba iz kronike slovenske meščanske družine o mladcu fantu, ki pride v konflikt s družino in družbo.

GUY DE MAUPASSANT
LEPI STICEK
300 strani, pol usnje

Zabavno, s satirnim zvokom obravnavano delo razkriva zanimive bleščajoče pariski salovoy.

LIAM O'FLAHERTY
LAKOTA
408 strani, platno

Umetniška stvaritev, v kateri irski avtor pretrpetljivo opisuje boj človeških množic za kruh, svobodo in civilizacijo.

KONSTANTIN PAUSTOVSKI
ZGODBA ŽIVLJENJA
300 strani, platno

Kronika časa in obremenjena avtobiografska ruskega pisatelja Paustovskega.

JOSEF TOMAN
SONCE JE ZASLO NAD RIMOM
580 strani, pol platno

Roman iz rimske zgodovine (prvo stoletje našega štetja).

VICKI BAUM
SREČANJE V PARIZU
212 strani, platno

Razgiban roman o ženi, ki skuša zbežati iz začaranega zakonskega kroga.

UWE JOHNSON
TRETJA KNJIGA O ACHIMU
272 strani, platno

V knjigi niza avtor dogodke, ki se odigravajo v vojni Nemčiji, razdeljeni na dvojce s državno mejo.

JENS PETER JACOBSEN
GOSPA MARILJA GRUBBEJEVA
288 strani, platno

Roman danskega pisatelja o družbenem vstopu in pretrpetljivem padcu ženske, ki s svojo duhovno fiziognomijo steer daleč prekaša svoj čas in okolje.

ALCIDES ARQUEDAS
BRONASTA RASA
288 strani, platno

Najboljše delo bolivijskega pisatelja, ki z močnim pesniškim občutkom in socialno problematiko južnoameriških Indijancev.

DUFF COOPER
KNEZ TALLEYRAND
280 strani, platno

Zvijenje državnikov, ki je srečno preživelo francosko revolucijo in vse realne svetovne čase.

PAGE - LEITCH - KNIGHTLEY
DVOJNI AGENT PHILBY
288 strani, platno

Knjiga o življenju agenta Philbyja, najuspešnejšega volnava v novejši zgodovini.

ALVIN MOSCOW
TRGOVCI S HEROINOM
388 strani, platno

Knjiga o tihotapski tolpi in njenem boju s policijo.

GEORGE R. SCOTT
NAUSTAREJSA OBRT
308 strani, platno

Zgodovina prostitucije od antike do današnjih dni.

ASHLEY MONTAGU
MOONJESE OD MOSKIH
184 strani, platno

Z navajanjem stvarnih dokazov razbija avtor stotletni mit o manjvrednosti žensk.

ZIVOJIN PAVLOVIC
KAJIN IN ABEL
332 strani, platno

Basina in Adia, obični osebi, je Zivojin Pavlovic, znan še zlasti kot režiser, uporabil, da je z njima označil razsvetlovanost glavnega junaka svojega romana, tiskarskega stavov Slobodana Antića. Njegova bolezen v dobesednem in prenesenem pomenu se zadržuje razvij

Ob razstavi v Kostanjevici

Jakčev in še kateri jaz

Razstavljenih je 120 avtoportretov Božidarja Jakca

V Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici so kot eno najlahtnejših prireditev letošnjega dolinskega kulturnega festivala odprli razstavo avtoportretov akademika Božidarja Jakca, in če to njegovo sočkanje z lastno podobo odmeva globlje v naši javnosti, je to nedvomno tudi zaradi tega, ker je Jakac, tokrat že 75-letnik, kljub svojim mnogoterim podobam lastnega obraza v bistvu ves čas ohranil svojo pošteno človeško bit in s tem tudi umetniško enovitost, česar pri marsikaterih sodobnih iskalcih raznolikih oblik brez obstojne človečnosti ne moremo vselej trditi.

Zato tudi tega slavnostnega prikaza 120 Jakčevih lastnih podob v kostanjeviški galeriji, niti zaježena arhivskega podviga nasploh, v katerem je zbral okrog 350 podob, ki so jih v glavnem zabeležili v bogatem katalogu (hvala tudi mecenom kulturnih skupnosti in gospodarskih organizacij, ki so k temu pripomogli) — ne gre obravnavati samo z umetnostno zgodovinskega in likovnega vidika. Gre predvsem za to, da se ob takem primeru človeške samoanalize skušamo ustaviti tudi drugi ter poiskati v Jakčevih obrazih drobce svojega lastnega obraza, mnogih obrazov z vsemi zagatami in bolečinami, hrepenenji in hoteli.

Ali gre torej bolj za samozaglednost vase ali za kritičnost? Vsekakor bolj za drugo, kajti, če se neko tako opogumi, da razgrne v galeriji na ogled vrsto svojih obrazov, ki ne zakrivajo tega, kar je bilo za njimi, potem je to nedvomno odraz samokritičnega poguma, ki ga vsak ne zmore. »Toda vendar, je Božidar Jakac sam priznal, nisem Repbrandt, da bi se lahko posvetil študiju samega sebe. Če ne bi bilo, te razstave, teh avtoportretov gotovo ne bi javno pokazal.«

Hkrati pa je v pomenku razmišljal: »Avtoportrete sem spriti risal in slikal le za spoznavanje samega sebe. To so rezultati nemih, samotnih trenutkov, ko se posvetiš samemu sebi, ker te nekaj mori, boli ali teži. Takrat si vzameš čas, da se zagledaš v svoj lastni obraz in se vprašuješ, kaj je v njem zapisanega. Razen nekaterih bolj dognanih avtoportretov in onih skupaj z ženo, ostalih nikoli nisem delal zato, da bi jih kje razstavil. Torej ne gre pri tem za zagledanost vase, ampak nasprotno za psihično stanje, v katerem skušam znova odkriti samega sebe, kajti vselej se vidim kot tujca. To je izpoved in olajšanje; kot ti je lažje, če se razjokaš. To je osebna izpoved, tako kot zrcalo...«

A kot bi se v istem hipu Jakac tudi zavedal neprehodne stene: »In vendar celo zrcalo ne da prave podobe, ker slika obrne in s tem značaj lika neverjetno spremeni. Edino v grafiki dobiš nazaj svojo pravo podobo, ki je pa sam nisi videl...« je nadaljeval in z rokami nakazoval, kako se slika bistveno spremeni, če diagonala poteka navzgor ali navzdol, z ene ali z druge strani, če se odpira ali zapira. »A simetrija je v bistvu glavni pogoj za vidno oznako obraza.«

Svoje prvo avtoportretno olje iz leta 1916 je Jakac sedanjim razstavi pridržil že po otvoritvi razstave, ko je sliko dobil iz družine svojega pokojnega prijatelja Jelenciča iz Trsta. Na tej sliki, še bolj pa tudi na svoji prvi avtoportretni risbi iz leta 1915 je ne

samo po svoji likovni tehniki, ampak tudi po svojem dojemanju človeškega obraza še nekam primitiven, preprost, nedozorel. V svojih avtoportretih iz časa prve svetovne vojne je nehoti gledal svoj obraz kot mnoga drugih tipiziranih togo vdanih mladostniških vojakov. Toliko bolj je izzvenel kot protest obraz, ki ga je videl leta 1918, ko se je s fronte, iz krvave morije, in po težko prestani bolezni, španski, vrnil domov: ves mračno resen, že poglobljen in zapleten. Drugačen je bil spet potem v Pragi, v Parizu, v Afriki, v Ameriki. Leta 1924, ki je bilo, kot je pripovedoval, zanj eno najbolj težkih in zapletenih let, tako v službeni tlaki pri Jutru, kot v svojem intimnem doživljanju, mu je ustvarilo tudi največ razgibanosti, do kraja odkritih, pretresljivih avtoportretov. V letih pred drugo svetovno vojno je živel v nekem likovno in življenjsko lepem, a bolj formalno, kot vsebinsko lepem, zato pa je nasprotno postal njegov obraz naježeno uporen v času nemške okupacije in druge svetovne vojne. Iz potez obrazov razberemo, kako je iz prvega preplaha in odpora prišel do nove zavesti in občutka partizanskega vsesplošnega ljudskega krovnika. Zato pa se je po vojni spet umiril in dostojanstven pogreznil v samega sebe. Ne samo zaradi osebnega biološkega razvoja, ne samo zaradi nekega likovnega dodajanja samemu sebi, ampak najbrž tudi iz povsem podzavestne psihične težnje iskanja, je najprej svoj obraz gledal otroško; gladko obritega, pozneje z drobnimi bricami in se zatem z majhno

končasto bradico, dokler se ta ni razkošila v belo valovito brado modrijana. Ali se je skušal kdaj narediti lepšega kot se je videl? Odločno je to zanimal, obenem pa je priznal to, kar je zares pri njem najbolj značilno: »Nikoli se nisem hotel olepšati. Toda v meni je, da ne iščem pri človeku predvsem tistega, kar je negativno, ampak da skušam izluščiti iz njega to, kar je dobro in lepo. Nočem slediti splošni slovenski potezi, ki kar preveč rada iz male muhe dela slona. Tudi naši karikatristi se čisto grobo rogajo nečemu, kar ni tako karikirano. Edino Daumier si je, mislim, to lahko dovolil — kako se je le spravi nad sodnike — toda to je lahko storil, ker je človeka skušal zajeti bolj poglobljeno... Sam sem tak, da v trenutku, ko zagledam podobo, redim svoj obraz, hkrati opazim tudi igro svetlobe, linij in barv, in vse to upodobim. Brez psihičnega momenta pa se niti portreta niti avtoportreta sploh ne izplača delati.«

V tem njegovem širšem dojemanju obraza v okoliščini, je tudi zrasla vrsta njegovih avtoportretov. Pri vsakem čutimo, da je ta obraz povezan še z nečim. Posebej vidno je to v onem tako nežno poetičnem in obenem odpovednem avtoportretu iz leta 1924, natančno pred 50 leti, ko se je upodobil pred visokim, rahlo zabrisanim ženskim likom v ozadju. In ko je bil v kavarnici v Pragi, se je zagledal v šipo in hkrati z barvnim spektromom dežja in sonca ustvaril svoj skoraj abstrakten odsev obraza.

Jakac je slikal v vsakem okolju in v vsakem trenut

Kdo je vplival na vas?

Slikarstvo ni nobena morija

Hegedušić o današnjem morju naivcev:
Kjer žabe kvakajo, mora biti tudi kak Caruso

Mojsler — slikar Krsto Hegedušić
je preložitelj 70 let življenja. Za seboj
ima pol stoletja ustvarjanja in boja.
Njegovo slikarstvo je v praksi naše ne-
sodobne, bedaste in s predsodki za-
mračene srednjeveške zaostalosti —
pravi Krleža. To slikarstvo je bilo v
vseh petdesetih letih obrnjeno k vzne-
mirjivi strani naše dobe — je napi-
sal M. B. Protič.

V njegovi mojstrski delavnici v sru-
Zagreba obiskovalec pomisli, da je v
kaki izmed prastarih sol, o katerih so
nam svoje pričevanje zapustili staro-
davn grški modrci. Ali je to morda
samo varljiv prvi vtis: ali ni to prav
šola prihodnosti, ki jo danes iščejo
po vsem svetu?

»Moji dijaki delajo samostojno, so
že slikarji, ki so se naučili klasičnih
likovnih konceptov. Tukaj o vsem raz-
pravljamo enakopravno in si prizade-
vamo, da se čim bolj razvijajo njihove
individualnosti...« To mojster Hege-
dušić pove mirno in to mojster, ki
končuje svoje velikanske in monumen-
talno delo, mojster, ki je dobil vsa
priznanja, ki jih je moč dobiti... Ze-
petindvajset let je član Jugoslovanske
akademije, je slikar in grafik, borec
in revolucionar, taborišnik in talec,
uporni polemik in potrpežljiv učitelj.
Pol stoletja podžiga ogenj, ki ga pred
njim še ni nihče in nepremagljivo
vpliva na vse okrog sebe.

— Od nekdanj slikam. V naši hiši
niso visele slike Rembrandta in Van
Gogha, ampak slike z našimi ljudski-
mi in narodnimi temami, slike Ferda
Kikereca in Paje Jovanovića. Najprej
sem se srečal s »Sigetom«, s »Herce-
govskimi sužnjem« in nato šele z drugi-
mi slikami. V hiši so bile tudi slike
o japonsko-ruski vojni, iz časov bal-
kanskih vojn in jaz sem kot mnogi
drugi otroci to gledal, risal in preri-
saval. Moja družina je bila v narod-
nem smislu zelo angažirana za osvob-
ditelje Hrvatov izpod Mađarov. Moj
ujec Kamil Horvatin, mlajši materin
brat, je bil obsojen kot eden izmed
Jukićevih pomagačev v atentatu na
Cuvaja. Bil je idejni vodja vseh mladih
v družini. Bilo pa nas je mnogo...
Zelo močno je vplival na nas najprej
v nacionalnem pogledu — za svobodo
dežele, zatem v smislu jugoslovanske
enotnosti, ko pa je bila oktorska re-
volucija pa tudi glede opredelitve za
socializem. Ujcek mi je dal prve so-
cijalistične knjige — Kautskega, Bebe-
la, Lenina... Bil je temperamenten,
dobro je pel in risal. Pripadal je krogu
Cesara in Krleže. Ko sem z babico
nosil zaprtu ucu hrano, sem prvič
začutil vonj zapora.

Bitke, vojne, granate, mrliči

— Vse kar tem takrat silal, videl,
doživel, je moralo napraviti močan
vtis in globoko sled v meni. Povsem
naravno je, da je to vplivalo tudi na

moje nadaljnje oblikovanje. Kot gim-
nazijec sem narisal svoje prvo platno
»Oktoobrski dnevi v Petrogradu leta
1918«. Preprosto rečeno, nikoli me
niso zanimale ribe na krožniku, moja
narava je bila drugačna. V soli sem
imel iz risanja slabo oceno, ker sem
rajski risal bitke, vojne, granate, mrlič-
e kot pa — goske...

Za slikarstvo sem se odločil nekega
dne, ko sem si ogledoval razstavo Oto-
na Ivekovića, ko sem gledal njegove
slike Matije Gubca, Stubiških toplic
in druge. Takrat sem si dejal: grem
na akademijo in bom boljši slikar kot
Iveković. Nobenega se ne smeš bati,
sem se hrabil. In res, ničesar se ni-
sem bal.

— Tudi oče in mati sta zelo dobro
risala. Mati bi morala oditi celo v
München na akademijo, vendar se to ni
zgodilo. Poročila se je, prišla v Tu-
zlo, kjer je bil oče v službi. Tam je
tudi umrl, mi pa smo se vrnili v očev
rojstni kraj Hlebine. Od matere
sem podedoval umetniško žilico, željo
za likovnim oblikovanjem. Vse kar se
je doma, v družini govorilo, vse kar

Krsto Hegedušić je bil rojen leta 1901. Je
profesor zagrebske akademije za likovno umet-
nost, član Jugoslovanske in Srbske akademije
znanosti. Je ustanovitelj slovit slikarske skupine
»Zemlja«, ki je v vseh tridesetih letih, upo-
rabil se navdušen različnih modnih slogov, skušal
združiti ljudski duh z modernim likovnim izra-
zom. Hegedušić je bil ves čas uporniške narave,
nikoli se ni pomiril s tistimi, ki so po njegovem
menju sprejemali diktat slikarske mode. Zelo
zgodaj je sprejel ideje KP in je vse svoje ali-
karske podredil svojim političnim pogledom:
izhajajo iz avtoritativnega življenja je svoje mo-
deve in inteligentno in navdušenjem transpiriral v
groteskno ali kritično dramo stvarnosti. Luciden,
temen, se danes v svoji mojstrski delavnici ne-
premagljivo priteguje mlade slikarje iz vse drža-
ve: ti enostavno želijo biti zvrstni in nevsakdanji
osebnosti naše sodobne umetnosti, ki je tako
močno vplivala na mnoge generacije umetnikov.

sem videl in doživel, sem skušal na-
risati. V mladosti so bile to izključno
— zgodovinske slike. Od tega »zgodov-
inskega« slikarstva sem se nato vs-
meril na zgodovinske teme. Vse to pa
je bila še zmeraj samo lepa, privlačna
otroška igra... Pozneje, z oktobrske
revolucije, s književnostjo Miroslava
Krlježe se je v meni porodila želja, da
bi risal socialne teme. Ker sem živel
na vasi, v Hlebinah, mi ni bilo težko
najti vsega tistega, kar je bilo v lite-
raturi, tudi na vasi, v življenju. Vse
kar sem videl — od sejma do poplav
in zadušnic — sem zabeležil z risa-
njem. Vse to je bilo ohranjeno...

— Na akademiji sem bil dijak Be-
tića, Kijakovića, Krizmana. Kot št-
udent sem bil odkrit, radoveden, vztra-
jen, zdrav kot bik in vse tehnike so

Grčija po vrnitvi civilistov

Rekonvalescent pod Akropolo

Veliko novih možnosti, še več pa neznank

Od našega posebnega poročevalca

ATENE, julija — Vrnili se je Teodorakis, vrnila se je Melina Mercouri, vrnila se je Amalia Fleming ali »Amalia demokratia«, kot so jo pozdravili na atenskem letališču, vrnili so se politični jetniki iz taborišč na otokih, vrnili se je Karamanlis in v nekaj urah po pristanku v Atenah prisegel kot predsednik vlade, vrnila se je svoboda, vrnila se je demokracija, vsi so se vrnili, vsi so veseli in srečni, vendar pa niso šli vsi na morje, kot v filmu »Nikoli v nedeljo«.

Za to ni bilo časa in ni bil čas. Po sedmih letih, treh mesecih in dveh dneh, kot zdaj v Atenah radi štejejo, je nastala v Grčiji tolikšna politična praznina, da jo bo težko zapolniti. Politični voditelji so bili ali v izgnanstvu ali pa so ticali v domačem političnem brezdeležju. Večina med njimi je napadala vojske na oblasti, toda medtem so minevala leta in polagoma so se odvijali nekdanje dela. Potem se je vse nenadoma spremenilo v nekaj urah: vojski so se poslovali in politični civilisti. Prepustili so jim Grčijo, ki so jo spravili na rob vojne s Turčijo, ki so jo pognali v ciprsko avanturo, ki so ji z diktaturo vzeli vse politično, gospodarsko in kulturno življenje. Torej je bilo treba začeti znova. Karamanlis, ki je od leta 1963 živel v Parizu, se je na vrat na nos vrnili v Atene ter v nekaj urah prisegel kot predsednik vlade. Zbral je okoli sebe politike skoraj vseh strank, od skrajne desnice do progresivne levice in sestavil »najbolj reprezentativno vlado«, kar ji je kdaj imela Grčija, vladajo, ki je v trenutnih razmerah sprejemljiva tako za večino Grkov, kot za tujino. Seveda bo prava vlada Grkov tista, ki jo bodo dale splošne volitve, dotlej pa ima Karamanlis edinstveno priložnost: lahko se tako uveljavi, da zmaga na volitvah in vodi Grčijo še naprej.

Karamanlisova priložnost

Problemov je ogromno. Zunanji in notranji. Na prvem mestu je prav ciprski kriza. V Zenevi lahko naredijo samo prve korake, potem pa je problem še vedno tu:

Grkom je treba nekoliko dokazati, da jih ni »rešila Turčija«, kot jim porogljivo očita tujina, da kljub porazu na Cipru in turški vojski na otoku še nekaj pomenijo. Malo prednosti v svetovni diplomaciji so spet dobili s pomočjo Turkov, ki so bili v Zenevi preveč trdi in ki so med pogajani še naprej pošiljali na Cipr svojo vojsko.

Ciprskim Grkom je treba dokazati, da »mati Grčija« ni pozabila nanje, se pravi, da bodo Atene morale na pogajanjih doseči nekaj takšnega, kot je dosegla Ankara v obravnavanju turške skupnosti na otoku. Toda težava za Atene je predvsem v tem, da zdaj po eni strani ne morejo roljati z orožjem na Cipru, po drugi strani pa ne more novi civilni režim napraviti priložnosti z direktnim spopadom s Turčijo.

To je velika preizkušnja za Karamanlisovo vlado, ki ni storila ničesar, da je prišla na oblast in ki mora storiti vse, da se na njej obdrži. Prav zunanja politika je lahko odločilna in tu lahko nabere Karamanlis precej točk. Naklonjenost velikega dela sveta ima že s tem, da je v Atenah po sedmih letih vojaške diktature na oblasti civilna vlada. Evropski svet 17 držav je pripravljen sprejeti Grčijo nazaj v svoje vrste, če le Atene uvedejo temeljne svoboščine s pravico do organizacije političnih strank in svobodnimi volitvami.

Tudi ZDA, katerih politika je bila vsa povojna leta takšna, da so spravile Grčijo popolnoma v svoj objem, so zdaj pripravljene nekoliko »pomagati« Karamanlisu. Ze so podprle Atene na ženevskih pogajanjih o Cipru in v State departmentu so pripravili odklonilni veleposlanika. Tascu, čigar vmešavanje v grško politično življenje je bila zadnja leta preveč očitno. Tako bi washingtonska vlada naredila potezo v korist Aten in sebe, saj je bilo v kongresu in senatu zmerom veliko pritožb zoper ameriško politiko do hunte.

Opozicija še čaka

Popolnoma jasno je, da v zunanji politiki Aten po novem ne bo bistve-

nih razlik in da Karamanlisova vlada v politični igri ne bo šla tako daleč, da bi pristihnila zahtevam skrajne levice, ki bi hotela spraviti Grčijo iz NATO in jo narediti za nevtrarno ali celo neuvrščeno državo. Prej ima Karamanlis priložnost za to, da se pobota s Turčijo ter ustreže zahtevnim zaveznikom v tem, da je med članicami NATO v jugovzhodnem Sredozemlju mir ali celo prijateljstvo.

Medtem ko se vlada v prvih dneh svojega obstoja otepa s tako hudimi zunanji problemi je opozicija zelo prizanesljiva. Najbolj zakrknjena desnica previdno molči in če damo na to stran nekdanje vojaške vladarje, potem postane jasno, da tistim, ki so Grčijo spravili tako daleč v sedmih letih še lep čas ne bo do oblasti.

Nekaj podobnega je v vprašanjem ali se bo kralj Konstantin vrnili v Atene, kar bi baže, po pisanju atenskega tiska, prav rad storil. Toda Karamanlis bi s takšno potezo veliko tvegaj, saj je znano, da je hunta izvedla dr-

žavni udar, da bi prehitela mladega kralja, ki je imel enake namere. Prihod Konstantina v Atene bi pokazal, da so se kaz

Praznovanja je konec in aprilski
lampiončki so se pogasili...

Mišljena je bila Portugalska v prvih dneh julija, ko je za zaprtimi vrati predsedniške palače Belem dozorela kriza prve vlade po skoraj 50 letih fašistične diktature in je kabinet premiera Palme Carlosa odstopil.

Pesimistični moto je prevejal komentatorje tja do 15. julija, ko je bila sestavljena nova vlada premiera Vasca Gonçaleasa. Lampiončki previdnega oziroma bolj, delnega optimizma so se znova prižgali deset dni kasneje, ko je predsednik Spínola državljanom sporočil, da so spremenili ustavni zakon, tako da za neodvisnost portugalskih kolonij — Gvineje-Bissau, Angole in Mozambika — odslej ne bo več ustavnih zadržkov, na katere bi se utegnili sklicevati nasprotniki dekolonizacije ali »prehitre« dekolonizacije. Kaj je doživljala Portugalska v teh dneh, od 5. do 25. julija?

Drama v dveh dejanjih

Drama je bila toliko bolj napeta, ker se je odvijala za zaprtimi vrati ustrezne tradicije portugalske politične šole, ki se je drže vsi režimi, naj bodo demokratični ali diktatorski. Prolog je odreditel premier Palma Carlos, ko se je 5. julija pojavil v palači Belem in predložil predsedniku Spínoli svoje zahteve: večja pooblastila za vlado, predsedniške volitve pred predvidenim rokom, da bi Spínola postal izvoljen in ne imenovan predsednik, in odločitev splošnih parlamentarnih volitev, predvidenih za marec ali april prihodnjega leta, na leto 1976.

Premierova poteza je v političnih in novinarskih krogih takoj dobila svoje ime: »Operacija Carlosa«. In kaj je nameraval premier z njo doseči?

Center portugalske politične stvarnosti, ki ga je v vladi posebejjal premier ter še širje drugi ministri, se je očitno zbal prehitrega vzpona komunistične partije Portugalske, ki je najbolj množična in najbolj organizirana stranka, sposobna tudi za volilne konfrontacije, medtem ko se mešaniški center politično še ni učinkovito organiziral in je za konfrontacijo na splošnih parlamentarnih volitvah ne pripravljen, saj mu manjka nekaj podobnega, kot je italijanska krščansko-demokratska stranka ali zahodnonemška CDU. Zato je bilo treba pridobiti na času. Od tu težnja, da se pri pridružitvi položaj generala Spínole, ki naj bi s predčasnim predsedniškim volitvami postal izvoljen in torej legalni predsednik; levico v vladi bi v prime-

ru, če bi »operacija Carlosa« uspela, izrinili iz kabineta, »gibanje oboroženih sil«, nad katerim imajo absolutno kontrolo dinamični kapetani in majorji, pa bi s pomočjo hunte politično nevtralizirali. Skratka, »operacija Carlosa« naj bi pripravila sceno za bodoče parlamentarne volitve, ki naj bi bile šele čez dve leti.

Prvo dejanje drame se je odvijalo 9. julija: državni svet, ki je, dokler država nima parlamenta, najvišji zakonodajni organ, je po burnem celonočnem zasedanju zavrnil zahteve Palme Carlosa. Pravijo, da je pri tej odločitvi prevladala teža, ki jo imajo v državnem svetu kapetani in majorji iz »gibanja oboroženih sil«. V vsakem primeru je bilo že v tej fazi očitno, da je »operacija Carlosa« samo delno uspela, če je sploh mogoče govoriti o uspehu.

Preobrat na sceni

Z avdijske pri generalu Spínoli, kjer je zvedel za sklep državnega sveta, se je premier odpeljal na sedež vlade v palačo Sao Bento. Sledil je nov preobrat na sceni: on in štirje sredinski ministri, med njimi tudi obrambni minister polkovnik Mario Firmino Miguel, so odstopili.

Komunisti in socialisti, ki so s tem odstopom postali v preostali vladi večinski del, so ostro obsojili premiero enostranske odločitve, saj prej sploh niso bili vprašani za mnenje,

Razburljivi dnevi v Lizboni

„Minil je čas praznovanja...“

Spinola bo sam obiskal kolonije

kar je neobičajna praksa v delu vladnega kabineta. »Nož v hrbet revoluciji 25. aprila«, »Voda na mlin reakcije«, »Salazarizem dviga glavo«. Taki in podobni so bili komentarji tistega dne. Nič ne prav vedel, kako se bo kriza razvijala naprej.

Drugo dejanje je sledilo v 48 urah po mrzličnih posveth v palači Belem: najprej so odstopili še štirje državni sekretarji v prosvetnem ministrstvu, nakar je predsednik Spínola razpustil celo vlado.

Kriza prve pofašistične vlade je dosegla vrh. Nič ne vedel z gotovostjo, kakšen razplet bo sledil. Bo vojska prevzela vso oblast in bo portugalske »pomlad« konec? Glede na okvir, v katerem je kriza dozorevala, vprašanje ni bilo zgolj retorično. Mar ni minister za gospodarstvo Vasco Vieira de Almeida nekaj dni pred tem resno opozoril: »Če takoj nekaj ne ukretno, bomo na jesen doživeli najhujšo gospodarsko krizo v zadnjih 50 letih?« Razlogi za tak pesimizem niso bili za lase privlečeni. Ljudstvo, ki se je otreslo fašistične diktature, je hotelo v nekaj mesecih poravnati socialne račune zadnjih 50 let. Pritisk na plače in mezde je postal že nevzdržen in vrsta malih in srednjih podjetij, ki ga niso mogla vzdržati, je bilo pred polomom. Zaradi dokajnega zmede, ki jo je ustvarila neučinkovita »četverglava« oblast (hunta, državni svet, politični odbor »gibanja oboroženih sil« in

Samoupravljanje in sindikati v EGS

Kje je oblast?

Različna mnenja o smotrnosti soudeležbe

Od našega bruseljskega dopisnika

Družbeni značaj proizvajalnih sredstev je v sodobni kapitalistični družbi dosegel že stopnjo, ko postaja nejasno, v čigavih rokah je oblast. Delničarji večinoma nimajo želja, da bi usmerjali poslovno politiko podjetij, v katero so vložili svoje delnice, ampak želijo zgolj za tem, da bi jim vložene delnice prinesle čimveč. Nekdanji kapitalist je zaradi množice delničarjev postal brezimen in le redka so podjetja, ki nekaj pomenijo v svetovnem gospodarstvu, v katerih je nekdanji lastnik to tudi ostal ali pa vsaj ohranil ime in oblast kot na primer ameriški Ford.

Ce je oblast delničarjev dvomljiva, pa je gotovo, da drugi partner v podjetju — delavec — nima nikake oblasti.

Sindikati pred izbiro

S svojimi odločitvami glede nakupov naj bi podjetje posredno usmerjal potrošnik. Toda sodobna industrija ne čaka več na impulze s trga, ampak s sodobnimi marketing metodami, predvsem pa z močnim propagandnim priškom na potrošnika, trg sama oblikuje v skladu s svojimi proizvodnimi načrti. Ko kemična industrija vrže na trg nov deodorant, z vsakodnevno reklamo prepričuje potrošnika, da mu je postal neprijeten lastni vonj. Seveda se bo to nadlogo z lahkoto rešil s novim deodorantom. Tretje, da je potrošnik kralj na

trgu, že davno nima več trdne podlage in je navadno slepilo.

Toda kje je potem oblast? »V rokah tehnostroktur«, odgovarja Galbraith. Toda »tehnostroktura« ni niti lastnik, niti delavec in ni povsem jasno, odkod izvira njena moč. Položaj, v katerem je oblast izgubila svojo legitimnost, daje na videz možnost, da tudi delavec uveljavlja svoj glas. Toda sindikati se v tem položaju nahajajo pred dilemo, ali izkoristiti skromne možnosti sodelovanja pri usmerjanju podjetja in se povezati s kapitalom ali pa nadalje zavračati sistem, ki temelji na izkoriščanju delavskega razreda? Med lastniki, ki niso pripravljeni odstopiti niti malo oblasti, kadar se še nahaja v celoti v njihovih rokah, in med revolucionarji, ki zahtevajo vso oblast za delavca, se nahaja mnogo reformističnih modelov pod raznimi nazivi, za katere se zavzemajo sindikati.

Socialdemokratski sindikati zagovarjajo »reformo« podjetja, po kateri bi predstavniki kapitala, delavcev in države sestavljali neke vrste »vlado«, ki bi vodila in upravljala podjetje. Ta oblika je pod imenom »Mitbestimmung« (soudločanje) doživela svoje začetke v Zahodni Nemčiji in sicer v premogovništvu in črni metalurgiji. Prihodnje leto naj bi to obliko delavskega soudločanja uvedli v vseh podjetjih, ki zaposlujejo preko 2000 oseb. V nemškem sistemu obstoji poleg direktorja tudi »nadzorni svet«, ki nadzira upravljanje podjetja ter imenuje in odpoklicuje direktorja. Po zakonskem predlogu naj bi bil ta svet sestavljen iz enakega števila predstavnikov delničarjev in zaposlenih.

Podobne težnje izražajo tudi večina nizozemskih sindikatov, ki se zavzemajo za to, da bi upravni svet volila ena tretjina predstavnikov delničarjev, ena tretjina izmed članov podjetniškega komiteja, zadnjo tretjino pa naj bi kooptirali. Sedanja nizo-

zemska zakonodaja določa v podjetjih z nad 100 zaposlenimi dokaj zmotan način kooptiranja članov nadzornega sveta, ki imenuje in odpoklicuje direktorja.

Različni pristopi

Tudi danski in luksemburški sindikati si prizadevajo, da bi delavci dobili pravico soudločanja ali vsaj s udeležbo. Stališča sindikatov na Irskem in v Veliki Britaniji niso povsem jasna. Znotraj britanskih »trade union«-ov v »majrevolucionarniške« sektorjih kot rudarstvo in kovinska industrija odklanjajo misel o kakršnikoli obliki soudločanja, ker se nečije »kompromitirati s sestanki upravnih svetov«. Toda generalna skupščina T.U.C. je julija 1973 objavila poročilo o industrijski demokraciji, v katerem zahteva za delavce enako pravico pri upravljanju podjetij kot za delničarje. Če so britanski in irski sindikati neke na sredini, pa se večina francoskih, belgijskih in italijanskih sindikatov nahaja na levi in zavrača vsako sodelovanje s kapitalom.

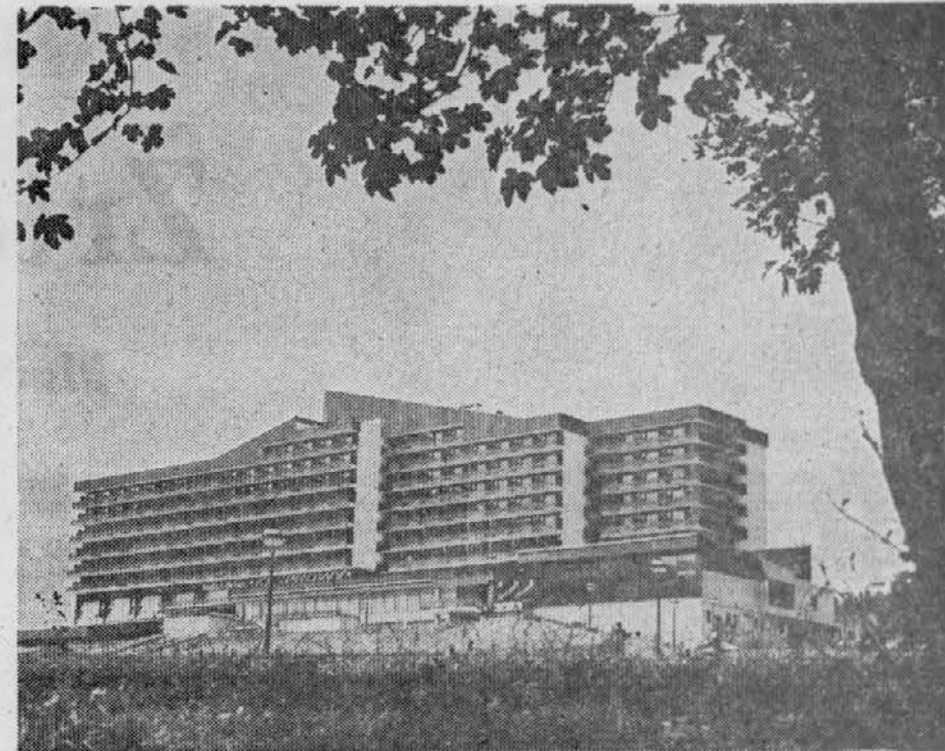
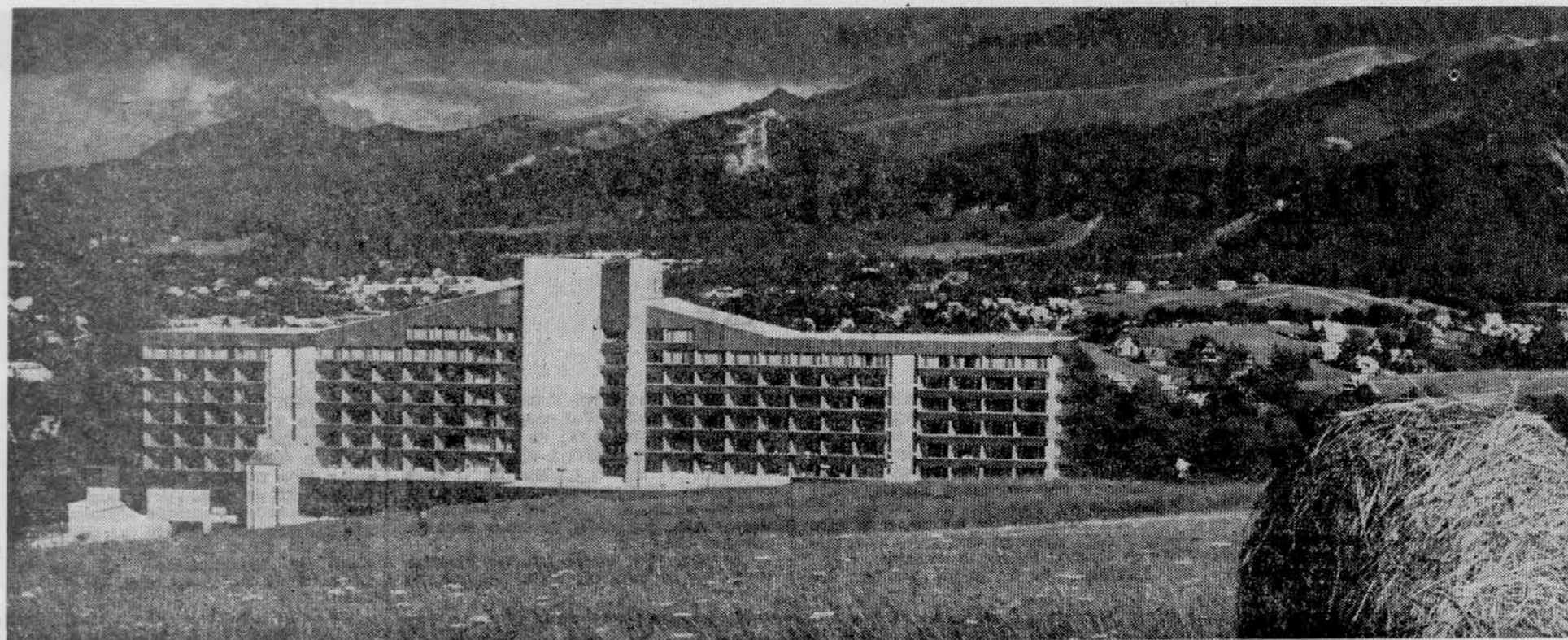
Za italijansko sindikalno konfederacijo C.I.S.L. članstvo delavcev v vodstvenih organih ni učinkovito. V tržnem gospodarstvu, za katerega ostaja profit (dobiček) prvi cilj podjetja, je bolj razsodno braniti delavske interese »s politiko pogajanj glede delovnih razmerij in pogojev, investicijske politike in razvoja«.

Najmočnejši belgijski sindikat F.G.T.B. (socialističen) je odločno proti delavski soudeležbi, ker bi to lahko privedlo »do integracije sindikatov s podjetji«. Belgijski krščanski sindikati so bili do nedavnega enakega mnenja, vendar pa ideji delavske soudeležbe enako kot francoska C.F.D.T. ne nasprotujejo več, ker upajo, da

bodo po tej posredni poti lažje uresničili končni cilj — samoupravljanje.

Potrošniki in plačniki hkrati

Poleg idej o soudločanju in samoupravljanju se v ev

Hotel Kasprov v Zakopanah (foto: Joco Znidaršič)

Poljsko-jugoslovansko sodelovanje

Zgled v Zakopanah

Možnosti za skupne gradbene podvige

Uspehi so, je bila moja prva misel, ko sem po dobrem letu zopet prišla na Šimškovsko poljano v poljskem turističnem centru Zakopani. Na travniku, ki so ga lani aprila pokrivala še krpe snega in odkoder je tuda pogled na Tatere in zakopanske skakalnice, se je mogočno toda skladno z okoljem, dvigal hotel Kasprov. Hotel so zgradili in skoraj v celoti opremili jugoslovanska podjetja po pogodbi, ki sta jo sklenila ljubljansko poslovno združenje Imos in poljsko združenje turističnih organizacij Orbis.

Minuli teden, ko je podpredsednik slovenskega izvršnega sveta Zvonko Dragan, ob prisotnosti poljskega ministra za telesno kulturo, sport in turizem Kapitana in številnih gostov, prerežal simbolično vrvice ter tako odprl hotel, so jugoslovanski gradbeniki sproščeno in utrujeno hkrati pripovedovali, da so Šimškovsko poljano premenovali v bojno polje. Pri tem niso niti pretiravali, saj se je vsem drugim težavam pri gradnji pridružilo še izredno slabo vreme, kakršnega po hidrometeoroloških podatkih ne pomenijo že trideset let. Kar 217 dni od 430, kolikor je trajala gradnja, je deževalo ali snežilo. Morda tudi zato Poljaki ob otvoritvi hotela niso skoparili s pohvalami in uradnim priznanjem, ko so našim gradbencem podelili več odličij krakovskega vojvodstva. Zlata so dobili glavna projektanta, arhitekta Slovenija projekta inž. Jože Kregar in inž. Svetozar Križar, direktor gradnje inž. Dušan Dovjak, vodja gradbišča inž. Zdravko del Fabro, vodja montažne instalacijske del inž. Aleksander Marković in vodja organizacije gradnje inž. Marjan Zajaz.

Hotel z vsem, kar sodi zraven

V hotelu A kategorije, vrednem 9.134.000 dolarjev s 600 ležišči, so klasična in dve poljski narodni restavraciji, dva bara, kavarna, pokrit bazen s savno, ambulanta, frizerski salon, trgovina, sobe za brige, televizijo in otroško varstvo, posebni prostori za smučarje, kjer bo servis, izposojevalnica in prodajalna smučarske opreme ter konferenčna dvorana s 400 sedeži z aparaturami za simultano prevajanje v štiri svetovne jezike. Vsi servisni prostori od kuhinje do pralnice in kotlarne so dva do trikrat predimenzionirani, ker bodo služili še dvema hoteloma, ki jih namerava zgraditi Orbis na poljani. Pred hotelom pa so otroško igrišče, igrišče za tenis in prvi poljski mini golf, kmalu pa bo nared tisk smučarska vlečnica.

Glavni izvajalec gradbenih del je bil novoroški Pionir, montažna in inštalacijska dela je opravil Monter iz Zagreba, kompletno pa je hotel opremljal Interesport iz Ljubljane. Pri tem delu so sodelovala številna slovenska in

jugoslovanska podjetja. Na primer grobupeljski Kovinostroj je opremil kuhinjo, mariborski Primat pralnice, na hiadlinih napravah je znak škofjeloške LTH, stole so izdelali v novogoriškem Meblu, lesene stenske obloge v pivskem Javorju, telefonijo, zaradi katere so morali v Zakopanah graditi novo telefonsko centralo, saj ima polovica sob direktne priključke na omrežje, pa so izdelali v Iskri.

Kvalitetno opravljeno delo jugoslovanskih podjetij ne obeta samo, da bodo Zakopani lahko bolj na široko odprli vrata tujim turistom (večina od šest tisoč ležišč v tem poljskem turističnem središču, oddaljenem 105 km od Krakova, je namreč v počitniških domovih in zasebnih sobah). Po cenah naših in poljskih strokovnjakov obeta še možnosti, da bo poslovno združenje Imos, ki je po dogovoru na jugoslovanski gospodarski zbornici koordiniral in nosilec plasmaja jugoslovanske gradbene operativne na poljsko tržišče, lahko kmalu sklenil pogodbe za gradnjo novih objektov v tej deželi, kar bo tudi vplivalo na povečanje blagovne menjave med obema državama.

Delež Slovenije

Lani je dosegla blagovna menjava med Slovenijo in Poljsko vrednost 37.944.000 dolarjev ali 24,9 odstotka več kot leto poprej. V jugoslovanski izvozu na Poljsko je Slovenija udeležena z 18,7 odstotka, uvoz pa je nekoliko nižji in znaša 11,9 odstotka, oziroma 14.394.000 dolarjev, kar so se celotni jugoslovanski nakupi v tej deželi leta 1973 povečali za 47,3 odstotka. Največ smo prodali avtobusov, kupili pa koksa, starega železa, bele pločevine, krogličnih in valjčnih ležajev ter morskih rib.

V prvih petih mesecih letos je Slovenija Poljakom prodala za 11.344.000 dolarjev blaga ali toliko kot v lanskem devetih mesecih, delež pri jugoslovanskem uvozu iz te države pa se je povečal na 12,3 odstotka. V prihodnjih letih se bo blagovna menjava še povečala, saj se bodo velenjskemu Goranju, ki kooperira s poljskim podjetjem Polar pri proizvodnji avtomatskih pralnih in sušilnih strojev, pridružili pri višjih, dolgoročnih oblikah sodelo-

vanja še drugi slovenski proizvajalci.

Ob 50 letnici smrti dr. Klementa Juga

Žrtev triglavske stene

Močno je vplival na razvoj slovenske alpinistike

Dne 11. avgusta 1924 se je podal v dolge nepreplezane zahodne del se-
verne stene Triglava doktor filozofije
Klement Jug, star 25 let, po rodu iz
Solikana. Na zelo težkem mestu je
zabil v špranjo »klina, točneje pove-
dano, kos debelejšje žice. Ta se je
upognil; nekako 40 metrov pod tem
mestom so našli dr. Juga mrtvega.
Od njegove smrti je preteklo 50 let.

O življenju dr. Klementa Juga, o
njegovem delu in o njegovem pome-
nu se je napisalo sorazmerno manj
kakor o njegovi smrti. Razlog je jas-
en: ni znano, kaj je neposredno po-
vzročilo nesrečo. To daje možnost za
različna uganjanja in marsikdo, ki ga
zanimajo skrivnostne zadeve, poskuša
zadostiti radovednosti občinstva ali
jo pa celo vzbujati.
Ne želimo iti po tej poti. Ostali
bomo na trdnih tleh dejstev. Dejstvo
pa je samo, da so ga našli mrtvega,
popolnoma polomljenega. Mesto, na
katerem je padel, je bilo zelo težko.
Plezal je sam.

Nekaj tehničnih vprašanj

Prejšnji veliki alpinistični uspehi,
nato smrtna nesreča 11. avgusta 1924,
so ovili dr. Juga s sijajem alpinistič-
nega velikana in tvorca nove dobe
v slovenskem alpinizmu.

Toda kdor hoče pravilno ocenjevati
dogodke in osebe iz preteklosti, pa
naj gre za bolj ali manj pomembne,
se ne sme predajati čustvom, temveč
mora soditi nepristransko. S tega sta-
lišča moramo ugotoviti naslednje:

Jug je uveljavil v slovenski alpinis-
tiki predvsem iskanje in reševanje
»problemov«, to je, sistematično iz-
vajanje prvenstvenih vzponov. Plezal je
predvsem po takih smereh, po katerih
pred njim ni nihče hodil. V tem po-
gledu je storil ogromno. Toda tudi
takšno športno udejstvovanje mora biti,
rekli bi, solidno, to pomeni: kdor
pleza, mora poskrbeti za lastno var-
nost in za varnost sopezalca do take
mere, da se obvaruje pred nevarnost-
jo nesreče toliko, kolikor je to v go-
rah sploh mogoče. Vemo, da v gorah
popolne varnosti ni, toda verjetnost
nesreče se da s primernimi tehnični-
mi ukrepi tako zmanjšati, da more
nastati nezgoda samo ob nastopu iz-
rednih okoliščin.

Ali pa je bila alpinistična tehnika
pred petdesetimi leti toliko popolna,
da je nudila vsaj relativno varnost
pred padcem?

Seveda je bila. Takrat so že po-
znali varovanje čez ramo in zlasti
uporabo klinov. To dvoje pa je bi-
stveno, kajti, če kdo varuje čez ramo,
ni nevarnosti, da se vrv ob morebit-
nem padcu pretrga, sila težnosti se pa
— vsaj v večini primerov — uniči
s trenjem ob varovalčev obtelek.
Kdor se pa s primernim klinom pri-
trdi na steno, ta ne more pasti, razen
če se vrv pretrga ali klin upuli. Se-
veda so bili klini leta 1924 še nerodni:
imeli so obroče, skozi katere je bilo
treba vrv potegniti v celoti ali pa
klin po uporabi izbiti iz stene. Toda
to je povzročilo samo zamude, nika-
kor pa ni vplivalo na funkcionalnost
tega varovalnega sredstva.

Sam Jug piše, da je včasih upo-
rabljaj »kavljek z obročem. Torej jih
je poznal. Če jih ni uporabljal, je
pač podcenjeval nevarnost. Varovanje
čez ramo so starejši člani »Skale«
in druge osebe, ki so služile vojsko pri
avstrijskih gorskih enotah, poznali.
Njihova moralna dolžnost bi bila, da

o tem poučijo mlajše člane. Toda tega
niso storili. To je vprašanje, o kate-
rem bomo še govorili.

Skratka, Jug je veliko dosegel s
svojo izredno energijo in s svojo te-
lesno spretnostjo ter močjo. Njegovo
tehnično znanje, tisto, kar bi do
njegovemu plezanju »solidnost«, pa je
bilo zelo pomanjkljivo.

Le nekaj primerov iz njegovih spi-
sov: »Kar cepin smo zajahali.« »Imam

Kdorkoli je zasledoval razvoj slo-
venskega gornštva, je opazil, da je
z ustanovitvijo kluba »Skala« nastala
za slovenske gornike najvišja stopnja:
alpinistika ali športna oblika alpi-
nizma.

Ce se namreč ne oziramo na Va-
lentina Stanica, ki je prehitel razvoj
za sto let, temveč upoštevamo samo
pojave množičnega zahajanja Sloven-
cev v gore, vidimo tele stopnje: »Pi-

Leta 1921 je bil ustanovljen Turi-
stovski klub Skala kot organizacija
športnih alpinistov. Ni pa še minilo
niti pol leta, ko se je 28. junija 1921
smrtno ponesrečil skalaš Karlo
Taufher v severni steni Turske gore.
Točno se ve, kako se je nesreča zgo-
dila. Ve se tudi, da bi en sam klin
lahko rešil njegovo življenje. Torej je
šlo za tipično tehnično napako.

Menimo, da bi tedaj bil čas, da

sto med najboljšimi slovenskimi gor-
niškimi pisatelji. Za njegovo pisanje
bralac jas

Zdravila in potrošniška družba

Farmaceutska polucija

Kdo je odgovoren za zlorabo zdravil:
1. bolnik, 2. reklama, 3. zdravnik

Od našega bruseljskega dopisnika

Nikakor ne gre zanikati velikega pomena, ki ga ima zdravilo v sodobni družbi. Vendar pa se je treba zavedati, da je tudi moč zdravila omejena, prav tako pa tudi sposobnosti zdravnika. Velike farmacevtske firme v svetu porabijo do 30 odst. dohodka za pospeševanje prodaje. In takih ogromnih sredstev v te namene gotovo ne namenjujejo kar tjavdan. Kako naj se zdravnik znajde pred neskončnim seznamom raznih zdravil, ki se med seboj pogosto ne razlikujejo ali le v malenkostih.

Tako se samo piramidon pojavlja pod več kot 10 imeni. Zaradi povečanja prodaje se pogosto isti proizvod prodaja pod dvema ali več imeni. Ker je v raziskave za iznajdbo povsem novega zdravila potrebno danes vložiti več kot milijon dolarjev, so nova odkritja sorazmerno redka. Ker se večina farmacevtskih proizvajalcev ne more posluževati raziskovanja kot razvojnega oroja, pa se zato tembolj zatekajo k intenzivnemu izkoriščanju prodajnih tehnik in tehnik sodobnega marketinga. Zato se pogosto dogaja, da zdravnik nevede predpisujejo uporabo nevarnih zdravil.

Zatajevanje stranskih učinkov

Ker se splošni zdravnik ne utegne udeleževati različnih seminarjev niti ne utegne redno prebrati medicinske literature, je vedno bolj odvisen od propagandnega gradiva in od obiskov predstavnikov farmacevtske industrije. Ta vrsta informacij pa je usmerjena prvenstveno v to, da bi olajšala prodajo. Zato so le redko bolj natančno omenjeni stranski učinki, niti niso navedeni tipti pacientov, ki so tem učinkom še posebej radi podvrženi. Poleg tega se farmacevtska propaganda posveča predvsem opisovanju simptomov, ne pa toliko razpoznavanju bolezni, ki simptome izzivajo.

In vendar je redka zdravila res nimajo drugotnih učinkov, kajti določeno tveganje je skoraj vedno odkupnina za učinkovitost. Ocenjuje se, da gre okoli 15 odst. bolezni pripisati zdravilom samim.

V ZDA ocenjujejo število hospitaliziranih bolnikov zaradi sekundarnih učinkov antibiotikov na okoli en milijon in pol oseb. Veliko zdravil za hujšanje je nevarnih. V Nemčiji pripisujejo uporabi plentermina (Panbesyl), ki povzroča nevarno zvišanje krvnega pritiska, en smrtni primer. A so sredstva za zmanjševanje apetita. Posebno veliko stranskih učinkov imajo uspavalna in pomirjevalna sredstva, sredstva proti duševni potlačitosti in nevroleptiki (largaktil, haloperidol itd.).

Do kakšne mere lahko proizvajalec zanemarljivo pomen stranskih učinkov, je razvidno iz afere »Chloromycetina«, ki je bil v začetku petdesetih let po prodaji drugi antibiotik v ZDA. Ko so ugotovili nekaj primerov z nevarnimi stranskimi učinki, je ameriška administracija po opravljenih analizah zahtevala, da se na stranske učinke omenjenega antibiotika posebej opozori. Družba Parke-Davis pa je poslala svojim trgovskim predstavnikom naslednje obvestilo: »Kljub alarmantnim glasovom »Food and Drug Administration« ni zahtevala umika našega izdelka s trga.« Poleg tega pa jim je poslala še posebno predstavitev zdravila z naslednjim navodilom: »To predstavitev uporabite samo v primeru, če zdravnik načne pogovor o stranskih učinkih chloromycetina ali če ste izvedeli, da našega izdelka ne predpisujejo.«

Stranske učinke najpogostejše opazijo šele, ko pride do množične uporabe določenega zdravila. Zaradi tega se je treba zavedati, da stranski učinki se edine niso poznani v trenutku, ko pride novo zdravilo na trg.

Za preprečevanje učinkov zdravnik pogosto predpiše kako drugo zdravilo, ki pa zopet povzroča nove stranske učinke. Nekaj pacient se verjetno ni zavedal, kako prav ima, ko je zdravniku, ki mu je predpisoval vrsto zdravil, hudomušno pripomnil: »Človek bi moral biti železnega zdravja, da bi vse to prenesel.«

Uspeh navideznih zdravil

Vsako zdravilo vsebuje določeno mero magičnosti, kajti bolniku vzbuja upanje na ozdravitev. Bolnik se ne zaveda biokemičnih interakcij, ki jih povzroča zaužitje zdravila. Večina ima zdravilo za protistrup bolezni, ki jih muči. Zato ima zdravilo pomemben

psihološki učinek, ki je zlasti pri pomirjevalnih, uspavalnih in poživljajočih sredstvih pogosto pomembnejši od zdravila samega.

Dokaz nam nudijo navidezna zdravila, ki jih imenujemo tudi placebo (latinsko: ugajal bom), ker je njihov namen bolj v tem, da bi bolniku ugajala kot koristila. Rezultati uporabe navideznih zdravil so prav presenetljivi. Pri navadnem nahuodu so prav tako učinkoviti kot katerikoli zdravilo. Pri astmi in senenem nahuodu dajejo 78 odst. ugodnih rezultatov. Pri nekem poskusu leta 1956 je uporaba navideznih zdravil dala 63 odst. ugodnih rezultatov v primerih živčne napetosti, 72 odst. pri nespečnosti in 38 odst. pri glavobolu. Po neki nemški raziskavi so leta 1959 z uporabo navideznih zdravil dosegli uspeh v 62 odst. primerov glavobola in 58 odst. prebavnih motenj.

Ti rezultati potrjujejo zdravilno moč sugestije tembolj, ker so rezultati različni. Moč sugestije namreč v vseh primerih ni bila enaka. Ali ima potem sploh smisel razkrivati uporabo navideznih zdravil? Ali je treba vzbujati nezaupanje v uporabo zdravil? Mnenja o tem so got

